

Studia animalia 2: obraz zwierząt w języku, literaturze i kulturze

Poprzedni, dwudziesty numer „Poznańskich Studiów Slawistycznych” wywołał spore zainteresowanie naukowego środowiska, co potwierdziła wielka liczba autorów, którzy odpowiedzieli na zaproszenie do współpracy. W efekcie powstały dwa tomy czasopisma o tym samym tytule. Z wyjątkową przyjemnością przedstawiamy czytelnikom drugą część *Studiów animaliów: obraz zwierząt w języku, literaturze i kulturze*, która rzuca nowe światło na ten zajmujący i inspirujący temat. Również w tym tomie cenieni badacze opisują z różnych perspektyw skomplikowaną relację człowiek–zwierzę oraz rolę, jaką świat zwierząt odgrywa w języku i kulturze. Autorzy skupiają się na antropocentryzmie i jego konsekwencjach, analizują stereotypy, symbole, mitologemy i wiele innych zjawisk w sferach, w których pojawia się figura zwierzęcia. Dragana Mršević-Radović, opierając się na poglądach Heideggera, wskazuje na fakt, że w nowożytności w porównaniu do antyku i średniowiecza zmieniła się pozycja człowieka – stał się on podmiotem, podczas gdy świat przekształcił się w przedmiot, który człowiek obserwuje i tworzy o nim pewne wyobrażenia. „Największe znaczenie ma fakt, że wraz z przemianą człowieka w podmiot to człowiek stał się miarą wszechrzeczy”¹. Oznacza to, że prezentowany obraz rzeczywistości jest wyraźnie antropocentryczny – przeplatają się w nim oprócz mechanizmów fizycznych (jak percepcja) zjawiska psychologiczne, kulturowe i społeczne.

Bieżący numer został podzielony na dwa działy: językoznawczy i literaturoznawczy. Pierwszy otwiera artykuł Katarzyny Zagórskiej, która sprawdza częstotliwość pojawiania się nazw zwierząt w języku dzieci. Badaczka pokazuje, jak zmienia się ich zasób; swoje analizy opiera na

---

¹ Д. Мршевић-Радовић (2008). *Фразеологија и национална култура*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

materiale zebranych w latach 1980–1983 i 2010–2015. Rezultaty omówionych badań mogą znaleźć praktyczne zastosowanie – przede wszystkim w glottodydaktyce, ale mogą również wspierać prace związane z udziałem zwierząt w procesach terapeutycznych. Znaczące miejsce w tej części tomu zajmuje frazeologia, szczególnie frazeologizmy animalistyczne w języku słowackim i słoweńskim, polskim i rosyjskim. Svetlana Kmecová na materiale języka słowackiego i słoweńskiego rekonstruuje wierzenia w posiadanie przez zwierzęta daru przewidywania przyszłości. Autorka skupia się na semantycznych podstawach frazeologizmów, zauważając, że w dużej mierze opierają się one na mitologii. Agata Piasecka analizuje frazeologizmy z nazwami zwierząt domowych w języku polskim i rosyjskim, aby ukazać związki człowieka ze zwierzęciem. Opracowanie obejmuje przy tym różne rodzaje paremii, dowodząc, że frazeologizmy animalistyczne podkreślają negatywne cechy zwierząt. Charakteryzują je jako niemoralne i niekulturalne, choć nie są to ich cechy inherentne, a wynikają z antropocentryzmu i dydaktyzmu. W tekście Eleny Carter mowa o metaforze CZŁOWIEK TO PTAK w wystąpieniach Nikity Chruszczowa z punktu widzenia językoznawstwa porównawczego. Na podstawie korpusu opartego na publicznych przemówieniach radzieckiego przywódcy, na jego pamiętnikach w języku rosyjskim i ich przekładach na język angielski autorka analizuje związki frazeologiczne z komponentem nazw ptaków. Wykorzystuje metodę analizy konceptualnej, dając znaczący wgląd w metaforę pojęciową, ale również w problemy towarzyszące jej przenoszeniu z jednego języka na drugi, na co wpływ wywierają przeszkody językowe i pozajęzykowe.

Część literaturoznawcza numeru składa się z prac badających bośniacko-hercegowińską, chorwacką, polską i serbską przestrzeń kulturową. Tomislav Bogdan, Borna Treska i Snježana Husić piszą o tzw. zwierzęciu miłości w chorwackiej poezji wczesnoreniesansowej. Autorzy na podstawie wierszy Džore Držića i Šiška Menčetića pokazują, w jaki sposób motywy zwierzęce łączą się z różnymi rodzajami dyskursu miłosnego, tropiąc jednocześnie pochodzenie analizowanych motywów. Evelinę Rudan i Lahorkę Plejić-Poje również interesuje pozytywna konotacja zwierząt, badaczki piszą o funkcji pary gołębi w chorwackiej poezji miłosnej. Adriana Kovacheva bada sceny zabijania i torturowania zwierząt domowych w prozie Wilhelma Macha, głównie pod kątem ekokrytyki, proponując innowacyjne spojrzenie na literaturę okresu socjalizmu. Marko Avramović rzuca nowe

światło na poetyckie obrazowanie świata zwierząt w serbskiej poezji drugiej połowy XX w. Sięga po nowoczesny aparat metodologiczny – nowy humanizm, w którym dominuje teoria o detronizacji człowieka jako miary wszechrzeczy i spojrzenie na zwierzęta takie, jakimi naprawdę są. Evelina Rudan przedstawia symbolikę osła w poezji czakawskiego poety Zvane Črnji, w której zwierzę staje się symbolem oporu uciskanych i wzgardzonych: językowo, kulturowo i klasowo. Tekst Ewy Szperlik to oryginalny wkład w badania nad twórczością bośniacko-hercegowińskiego pisarza Josipa Mlakicia. Centralne miejsce zajmuje opisywany w dziełach twórcy stosunek człowieka do psa. Badaczka stosuje interdyscyplinarne podejście do analizowanej problematyki, wykorzystuje głównie teorie posthumanistyczne i postantropocentryczne. Historyczka sztuki, Agnieszka Groniek zapoznaje czytelnika z przedstawieniem Czuwającego Emanuela na współczesnych serbskich ikonostasach. Autorkę interesuje znaczenie i funkcja tego wyobrażenia, które ilustruje intelektualną paralełę Emanuel–lew.

W części *Poza tematem* znajdują się prace z zakresu językoznawstwa i literaturoznawstwa. Tetiana Moroz bada polskie jednostki paremiologiczne zbudowane na podstawie semantycznych opozycji. Pokazuje, w jaki sposób dochodzi w nich do stereotypizacji obrazu członków rodziny i stosunków rodzinnych. Wojciech Józwiak w interdyscyplinarny sposób analizuje cztery bułgarskie powieści historyczne, rozpatrując motyw zbrodni jako jeden z fundamentów opowieści o powstaniu państwa bułgarskiego. Badaczka zajmuje problem usprawiedliwienia przemocy w narzucaniu nowego paradygmatu religijnego/ideologicznego, relacji między sprawcą i ofiarą oraz transformacji ofiary w sprawcę. Đorđe Despić w analityczny sposób ukazuje zasięg i wpływy ustnej i średniowiecznej literatury serbskiej na twórczość znanego współczesnego serbskiego poety Miodraga Pavlovicia.

Tom obejmuje ponadto trzy artykuły recenzyjne. Ana Samardžić omawia książkę Slobodana Novokmeta *Nazivi životinja u srpskom jeziku. Semantička i lingvokulturološka analiza*, dochodząc do wniosku, że interdyscyplinarne podejście autora, duży zakres analizowanego materiału i precyzyjna koncepcja rekompensują niewielkie braki publikacji stanowiącej ważny wkład w leksykologię, leksykografię i lingwistykę kulturową. Artykuł Marioli Walczak-Mikołajczakowej dotyczy wydanej ostatnio monografii na temat powstania i rozwoju normy językowej bułgarskiej mniejszości narodowej w rumuńskim Banacie. Autorka wskazuje czynniki

językowe i pozajęzykowe, które w ciągu wieków kształtowały gramatykę mowy banackich Bułgarów. Maja Ivanova jest autorką recenzji książki Eweliny Drzewieckiej, badaczki polsko-bułgarskiej, w centrum swoich badań stawiającej tradycję cyrylometodejską oraz transformację dyskursu cyrylometodejskiego w Bułgarii w latach 50.–80. XX stulecia.

Teksty zgromadzone w dwudziestym pierwszym numerze periodyku „Poznańskie Studia Slawistyczne” uzupełniają studia opublikowane w poprzednim tomie pisma, proponują nowe wnioski i innowacyjne podejścia. Przekonują, że aby otrzymać całościowy obraz świata zwierzęcego w kulturze ludzkiej, należy brać pod uwagę różnorodne źródła – materiał językowy, literaturę ustną i pisaną, obyczaje ludowe, ale także inne formy artystycznego wyrażania. Mając na względzie opinię Aleksandra Gury, według którego „można mówić o osobnym zwierzęcym kodzie języka kultury”², oba numery „Poznańskich Studiów Slawistycznych” poświęcone tematyce zwierzęcej unaoczniają, w jaki sposób kod ten jest analizowany, jak wnioski dotyczące tego segmentu rzeczywistości pogłębiają nowe źródła, odmienne punkty widzenia, a także zaktualizowany aparat naukowy.

*Ana Samardžić
Ivana Vidović Bolt*

---

² A. Гурa (2005). *Симболика животиња у словенској народној традицији*. Београд: Бримо, Логос, Александрија, s. 13–14.